

► Stellingen, discussievragen, werkvormen

Bij 'Utrechts Cahier 3':

Die alle verstand te boven gaat? Verantwoord geloof tussen dogmatisme en scepsis

Boekencentrum: Zoetermeer 2009

Bij hoofdstuk 1

- **Werkvorm:** Verdeel de zaal/kamer in vier hoeken en markeer elke hoek met een naam: 'moderne scepsis', 'postmoderne scepsis', 'dogmatistisch' en 'onduidelijk'. Vraag de deelnemers in die hoek te gaan staan, waar ze zich na lezing van hoofdstuk 1 het meest thuis voelen. Laat elke deelnemer uit één hoek een vraag stellen aan een deelnemer uit een andere hoek. Aanluitend of na inzameling van vragen en antwoorden is discussie mogelijk.
- **Werkvorm:** Kies een verhaal uit de Bijbel en vraag je af, hoe dit verhaal gelezen zal worden door iemand met een moderne, een postmoderne, een dogmatistische bril op de neus. Leef je eerst in deze drie verschillende lezingen in, en je vraag je dan af in hoeverre ze rechtdoen aan het Bijbelverhaal.

Bij hoofdstuk 2

- **Vraag:** Als wij Pascal horen zeggen, dat 'het hart zijn eigen redenen heeft, die de rede niet kent', dan denken wij bij dat hart gemakkelijk aan ongrijpbare gevoelens of verlangens. Pascal ziet echter het hart als een vermogen dat zekerheid heeft van onbewijsbare of onberekenbare zaken – zoals (wiskundige) axioma's – en daar in allerlei redeneringen vanuit gaat. Zo gezien is het hart niet het orgaan voor het irrationele, maar voor het zelfevidente, voor datgene wat in zichzelf onherleidbaar helder is! Wat vind je hiervan?
- **Werkvorm:** In het *Onderhoud van Pascal met De Saci* kiest Pascal positie tussen de scepsis van Montaigne en het dogmatisme van Epictetus (zie het hoorspel op de vijfde Utrechtse Studiedag, de tekst staat ook op onze site). Zoek met elkaar naar huidige – moderne of postmoderne – parallellen van beide schrijvers. Misschien zijn ze te vinden in literatuur, theologie of filosofie.

Bij hoofdstuk 3

- **Vraag:** Ben je zelf wel eens geconfronteerd met de boedelscheiding? Dat de wereld van geloof niet te combineren is met de wereld van bijvoorbeeld je werk? Dat het verschillende levensgebieden zijn, gescheiden door een ondoordringbare wand?
- **Vraag:** We hebben allemaal wel populairwetenschappelijke programma's gezien over evolutie (Op National Geographic Channel bijvoorbeeld). Hoe zeker worden de gegevens gepresenteerd? En de zelfde vraag voor het middelbaar onderwijs: heb je misschien wel eens een blik in die schoolbanken kunnen werpen? Hoe zeker worden de gegevens gepresenteerd, denk je?

Bij hoofdstuk 4

- **Vraag:** Wie heeft ervaring met een andere beschaving, zoals bijvoorbeeld op Java: dat de boer eerst een kip moet offeren voordat er geploegd kan worden?
- **Vraag voor verdere discussie:** In dit cahier wordt ruimte gemaakt voor een heel oude scheping. Het kan zijn dat dit bij sommigen verzet of kritiek oproept: doe je dan de Bijbel wel

recht? Misschien is het goed om hier open en respectvol met elkaar over van gedachten te wisselen.

Bij hoofdstuk 5

- **Vraag:** Wat zou de consequentie zijn van echt historisch scepticisme (absolute vervreemding)? Ik geef als voorbeeld dat we Williamson niet meer de voet dwars kunnen zetten, althans: dat zouden we alleen maar doen door de macht van het getal (de ontkeners van de Holocaust zijn in de minderheid), niet op grond van de waarheid. Kunnen jullie nog meer voorbeelden bedenken? En kun je je eigen historie nog wel kennen? Waar ben je geboren? En hoe weet je dat zo zeker? Zou het geboorteregister niet vervalst kunnen zijn?
- **Vraag:** We moeten elke tekst verstaan vanuit de tijd waarin of waarvoor het geschreven is. Kun je een voorbeeld bedenken (misschien uit een preek) waarbij je meer van een bepaalde tekst ging begrijpen doordat je hoorde hoe iets in *die* tijd bedoeld werd of functioneerde?
- **Vraag voor verdere discussie:** We zijn onze moedertaal verleerd, de historische wetenschapper althans. Waar zie je volgens jullie de hand Gods in de geschiedenis, afgezien van de Bijbelse gebeurtenissen, dus in wat we vaak noemen de 'gewone' geschiedenis? Is die geschiedenis echt overal 'gewoon' in de zin van 'niets met God te maken'?

Bij hoofdstuk 6

- **Vraag voor verdere discussie:** Hoe ben je zelf opgevoed als het gaat om het gezag van de bijbel? Werd op voorhand voor de Bijbel gezag opgeëist, of kreeg de bijbel gezag omdat je merkte dat ze het verdiende (vanuit een sfeer van open verwachting)? Of, wat ook kan: werd ze eerder een beetje geminacht, als een verouderd boek vol irrelevante mythen?
- **Vraag voor verdere discussie:** Herken je misschien dat je ook een tijd te hard bent gaan duwen, dat wil zeggen: dat ook jij misschien te grote zekerheidsclaims hebt gehandhaafd?

Bij hoofdstuk 7

- **Vraag:** In dit hoofdstukje wordt tamelijk stapsgewijs, misschien zelfs in jouw ogen *ongehoord voorzichtig* duidelijk gemaakt dat de Bijbel gezag verdient. Wat doet dat met je? Eng? Onzeker gevoel? Of misschien ook een bevrijdend gevoel?
- **Vraag:** Heb je zelf ooit iets unieks meegemaakt dat louter en alleen vanwege het feit dat het uniek is moeilijk door anderen wordt geloofd?

Bij hoofdstuk 8

- **Vraag:** Wat vind je van de gedachte dat God, een onzichtbaar geestelijk wezen, in principe even waarneembaar is als de menselijke geest, namelijk als waar is wat christenen geloven: dat God *zich uit* in woorden en daden.
- **Vraag voor verdere discussie:** Er is een waarneembaarheid van het geestelijke in het lichamelijke (bv van intenties via uitingen), maar er is ook nog een waarneembaarheid van het geestelijke in het geestelijke. Een mens kan immers weten wat hij zelf denkt, hij kan zijn eigen gedachten kennen (zonder ze eerst te moeten uitdrukken). Is er door deze geestelijke waarneming ook een vorm van godkennis mogelijk? Dat zou dan een directe, niet door iets lichamelijks (bv de Bijbeltekst) bemiddelde godkennis zijn! Kan een geest een *andere* geest (Geest) direct kennen?

Bij hoofdstuk 9

- **Stelling:** De bijbel zelf geeft aan dat we voor ons vertrouwen op God niet van *geloof alleen* afhankelijk zijn. Zo laat het Johannes-evangelie zien, dat de gave van geloof wordt vergezeld van allerlei (vooral historische) *evidence* om *tot* geloof te komen.
- **Vraag:** Als over Gods eigen (onzichtbare) werkelijkheid te argumenteren is, dan moeten er in deze werkelijkheid, hoe mysterieus zij ook is, toch ook noodzakelijke verbanden bestaan, bv tussen twee aspecten die God allebei heeft. Zo kan Hij niet liefdevol zijn en onrechtvaardig. Wat vind je van de gedachte dat er in God noodzakelijkheid is?

Bij hoofdstuk 10

- **Vraag:** Bespreek de uitdrukking van Ruusbroec dat een mens op het hoogste niveau van mystieke vervoering 'geen onderscheid meer gevoelt' tussen God en zichzelf.
- **Stelling:** Als we grote nadruk leggen op het alles overstijgende karakter van God, houden we hem ook op afstand, of laten we hem alleen heel ongrijpbaar naderbij komen. Als God zich reeds te kennen heeft gegeven, spreekt uit deze vroomheid in feite geen vertrouwen, en toont het in wezen dus een gebrek aan respect en dankbaarheid. Kortom, scepsis kan heel vroom zijn, maar vroomheid kan heel ongelovig zijn.

► Voor verdere studie

Bij hoofdstuk 1

- Tim Keller, *In alle redelijkheid. Christelijk geloof voor welwillende sceptici*, Uitgeverij Van Wijnen: Franeker 2008 (al meermaals herdrukt).
- Vgl. Marcel Sarot, *De goddeloosheid van de wetenschap. Theologie, geloof en het gangbare wetenschapsideaal*, Meinema: Zoetermeer 2006 (is ook bij hoofdstuk 3 t/m 6 van het cahier te gebruiken).

Bij hoofdstuk 2

- Klaas Bom, *De ruimte van het hart. Kennen en willen in de antropologie van Blaise Pascal*, Van Gorcum: Assen 1999
- *Het onderhoud van Pascal met De Saci*, vertaling van *Entretien de m. Pascal avec m. De Saci* door Nico den Bok e.a. (uitgegeven ter gelegenheid van het eerste lustrum van de Utrechtse Studiedagen).

Bij hoofdstuk 3 en 4

- Cees Dekker, Ronald Meester en René van Woudenberg (red.), *Schitterend ongeluk of sporen van ontwerp? Over toeval en doelgerichtheid in de evolutie*, Ten Have 2005.
- Cees Dekker, René van Woudenberg en Gijsbert van den Brink (red.), *Omhoogkijken in platland, over geloven in de wetenschap*, Ten Have 2007.
- Labooy, G.H., (2007), *Waar geest is, is vrijheid, filosofie van de psychiatrie voorbij Descartes*, serie Psychiatrie & Filosofie, Amsterdam: Boom
- Alvin Plantinga, 'When Faith and Reason Clash: Evolution and the Bible', in: Pennock, R.T. (red.) (2001), *Intelligent Design Creationism and its Critics*. Cambridge MA: MIT Press.

Bij hoofdstuk 5 en 6

- Ewald Mackay, *Geschiedenis bij de bron, een onderzoek naar de verhouding van christelijk geloof en historische werkelijkheid in geschiedwetenschap, wijsbegeerte en theologie*, Sliedrecht 1997.
- Sandra Langereis, *Geschiedenis als ambacht, Oudheidkunde in de Gouden Eeuw: Arnoldus Buchelius en Petrus Scriverius*. Hilversum 2001.

- Frits van Oostrom, *Maerlants Wereld*, Amsterdam 1998.

Bij hoofdstuk 7

- N.T. Wright, *The Resurrection of the Son of God*, Minneapolis 2003.
- Larry W. Hurtado, *One God, One Lord*, Londen 1998².
- G.H. Labooy, 'De historiciteit van de maagdelijke ontvingenis, een oefening in argumentatie', *Kerk en Theologie* 54/4 (2003) 293-309.

Bij hoofdstuk 8

- Nico den Bok, 'Klassieke theologie in verhouding tot (post)moderne wetenschap: een kleine peiling', in: *Bulletin voor charismatische theologie* 61 (2008) 12-20.
- Vgl. Gijsbert van den Brink, *Een publieke zaak. Theologie tussen geloof en wetenschap* (Boekencentrumessay) Boekencentrum: Zoetermeer 2004.

Bij hoofdstuk 9

- Nico den Bok, 'Wrestling with Modernity. Rowan Williams Sparring with Modern and Postmodern Theologians (Review of Williams' *Wrestling with Angels*, London 2007), Discussion Note in: *Ars Disputandi* <http://www.ArsDisputandi.org> 8 (2008) 98-109.
- Nico den Bok, 'Is dan alles mogelijk? De dubbelzinnige expansie van het contingentiebesef na Duns Scotus', in: H. Veldhuis, A.J. Beck (red.), *Geloof geeft te denken. Opstellen over de theologie van Johannes Duns Scotus*, Van Gorcum: Assen 2005, 283-312.

Bij hoofdstuk 10

- Nico den Bok, 'Onderscheiding van geesten. Een kleine dieptepeiling naar het mensbeeld in de spiritualiteit', in: Nico den Bok & Arjan Plaisier (red.), *Bijna goddelijk gemaakt. Gedachten over de menselijke gerichtheid op God*, Boekencentrum: Zoetermeer 2005, 86-103.
- Nico den Bok, 'Postmoderne spiritualiteit. Een peiling bij Jan Oegema', in Willem Lock e.a. (red.): *Postmodern gereformeerd* (lustrumbundel CSFR Rotterdam), Uitgeverij Buijten en Schipperheijn: Amsterdam, te verschijnen in najaar 2009.